

HİNDU TAPINAKLARINDA YER ALAN VIŞNU VE AVATARLARININ HEYKELLERİ

Canan ZÖNGÜR

Dr. Öğr. Üye. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, csonmezdag(at)gmail.com

ÖZ

Anahtar kelimeler:
Heykel, Vişnu,
Avatar, Hinduizm,
Tapınak heykeli

Hinduizm, dünyada en çok inananı olan üçüncü dindir. Çok tanrılı inanç sistemi, Vedalar, Upanişadlar, Mahabharata ve Ramayana gibi tarihi M.Ö. 2500'lere uzanan yazılı kaynaklara dayanmaktadır. Yazılı kaynaklarda, öğretilerin ve dini ritüellerin nasıl olması gerektiği tanımlandığı gibi, tanrıların kimler olduğu, görevleri ve fiziki özellikleri de belirgin şekilde tanımlanmıştır. Tanrılarla ilgili efsaneler, mitler ayrıntılı bir biçimde anlatılırken, üç önemli tanrıdan biri olan Vişnu ile ilgili bazı kavramlar ön plana çıkmaktadır. Reenkarnasyon, Avatar, Karma kavramlarıyla Vişnu, dokuz defa dünyanın ona ihtiyaç duyduğu anda dünyaya gelmiş ve son defa, yani onuncu defa yeniden geleceğine inanılmaktadır. Vişnu, gelişlerinde farklı bedenlerde, farklı biçimlerde gelmiş ve insanları kurtarmıştır. Her gelişinde daha gelişmiş ve mükemmelleşmiştir. İlk dört avatari, hibrit ya da zoomorfik, diğerleri antropomorfik olan Vişnu, her avatariyle plastik sanatlarda temsil edilmiş ve Hindu tapınaklarında Vişnu ve avatarlarının heykelleri önemli bir yer almıştır. Vişnu'nun on avatari geliş sırasına göre; Matsya, Kurma, Varaha, Narashima, Vamana, Parasurama, Rama, Krişna ya da Balarama, Buda ve henüz dünyaya gelmemiş olan Kalki'dir. Araştırmada, avatarların kimler olduğu ve tapınaklarda yer alan heykellerinin biçimsel olarak nasıl tavsir edildiği irdelenmiştir.

SCULPTURES OF VISHNU AND HIS AVATARS IN HINDU TEMPLES ABSTRACT

ABSTRACT

Keywords:
Sculpture, Vishnu,
Avatar, Hinduism,
Temple Sculpture

Hinduism is the third religion which has highest believer in the World. Polytheistic religion belief systems, such as Vedas, Upanishads, Mahabharata and Ramayana, it is based on sources written up to B.C 2500s. Written sources have defined how the teachings and religious rituals should be, as well as who the gods are, their duties and their physical characteristics. While the legends and myths about the gods are explained in detail, some concepts about Vishnu, one of the three important gods, come to the forefront. With the concepts of reincarnation, Avatar, Karma, Vishnu is believed to have come to the world nine times in the world that the world needs, and that it will come again for the last time, the tenth time. Vishnu came in different bodies, different forms, and saved people at their arrival. It is more advanced and perfected at every turn. Vishnu, the first four avatars, hybrid or zoomorphic, while others anthropomorphic, were represented in plastic arts by every avatar, and sculptures of Vishnu and avatars in Hindu temples have taken an important place. In order to know who are iconographically, it is necessary to observe the details of the subject. The avatars of Vishnu are according to the order of arrival; Matsya, Kurma, Varaha, Narashima, Vamana, Parasurama, Rama, Krsna or Balarama, Buddha, and Kalki, which has not yet come to earth.

Giriş

Hinduizm nedir, sorusu basit şekilde cevaplandırıldığında, terim olarak Hindistan ve Nepal’de yaşayan insanların büyük çoğunluğunun inandığı aynı zamanda başka kıtalarda da takipçileri olan ve takipçilerinin kendilerini Hindu olarak adlandırdıkları bir dindir. Bunun ne olduğu tam olarak anlaşılmaya çalışıldığında zorluklar ortaya çıkmaktadır, çünkü Hinduizm çeşitliliğinin gerçekten çok geniş ve karmaşık olmasının yanı sıra uzun bir tarihi vardır (Flood, 2003:5). Hinduizm’in inanç sisteminde yer alan çeşitliliği anlamak için, kutsal metinlerini, mitolojisini, ritüel ve festivallerini, ikonografisini, müzik ve dansın anlamına yakından bakmak gerekir. Hinduizm bir bilmece gibidir. Bazıları sadece din gibi düşünür. Bazıları birçok din ve kült içeren bir yaşam şekli olduğunu düşünür. Bazıları da örgü gibi birbirine örülen birçok kültürün bir araya geldiği düşüncesindedir. Bazıları da ifade dili Sanskritçe olan vedik bir din olduğunu kabul eder. Fakat kendilerine hindu diye adlandıran çok sayıda hindu vedik prensipleri ve tanrıları takip etmelerine rağmen Sanskrit dilini bilmezler (Narayan, 2009:2). Terim olarak Hindu kelimesi İndus nehrinin ötesinde yaşayan insanlar için Persler tarafından kullanılan coğrafik bir terimdir. “Hindistan” kelimesi ise Sanskritçede Sindhu’dan gelmiştir. Sindhu ise Aryanların dilinde İndus bölgesine verilen addır. Güney Asya’nın kronolojisi antik, klasik, ortaçağ ve modern çağ olarak verilebilir. Flood (2003: 21)’un kitabına göre aşağıda yer alan şema genel olarak tarihi süreci içermektedir;

İndus vadisi medeniyeti (M.Ö 2500-1500): Hinduizm’in izleri bu döneme kadar uzanmaktadır.

Vedik Dönem (M.Ö 1500-500): Aryanların yükselişi bu dönemdedir. Bu dönemde İndus vadisi kültürü yayılmış, Vedalar formüle edilmiş, Drama ve ritüel metinleri oluşturulmuştur.

Epik ve Puranik Dönem (M.Ö 500- M.S 500): Bu dönemde Mahabharata ve Ramayana destanlarının görülmektedir. Aynı zamanda, en önemli hanedan ailesi Gupta Hanedanlığı (M.S 320-500) bu dönemdedir. Vişnuizm, Şavizm ve Sakrizmin ortaya çıktığı dönemdir.

Ortaçağ Dönemi (M.S 500-1500): Büyük Hindu tanrılarına inanç (Bakhti) gelişmiştir. Özellikle büyük tanrılar Brahma, Vişnu, Şiva, Devi vb. bu dönemde şiirsel edebiyat, sanskritçe ve yerel dillerle edebiyat gelişmiştir.

Modern Dönem (M.S 1500- günümüz): Bu dönemde, Moğollar ve İngiliz İmparatorluğu tarafından yönetilmiş, gelenekler ve inançlar devam etmiştir. 19. yy Hinduizm’in Rönesans’ı olarak nitelendirilirken, 20.yy’da Hinduizm, dünyanın en çok inananı olan üçüncü dinidir.

Hinduizm’de, tanrıların çok çeşitli biçimde tezahürleri vardır. Bunun nedeni Hindistan’ın en büyük mirası, antik kozmolojileri oluşturan yaratılış mitleri ve efsanelerinin anlatılmasını kolaylaştırmak için tasarlanmış olmalarıdır. Bu efsaneler, evreni, onun kaosunu ve düzenini açıklamayı ve anlamayı sağlayacak bir yol açmaya hizmet etmektedir (Guy, 2007:41).

Vedalar, bütün tanrılardan büyük olan ilahi otoritenin en yüksek seviyesini, tek bir Tanrıyı, iddia eder. Puranalar ise büyük ölçüde tanrıların ve hanedanlarının soylarını, maceralarını, kahramanlıklarını ve antik Hint tarihini aydınlatan kaynaklardır. Puranalar; mit, efsane ve hikaye anlatımı olsa da metafizik kavramların karmaşıklığını halkın anlayacağı şekilde biçimlendirerek “halk için Vedalar” olarak nitelendirilirler. Puranalar, Vedalar üzerine yorumlar olarak hizmet ederler ve Hint felsefesinin unsurlarını önemli bir dinleyici kitlesi tarafından popüler olmasını sağlayan, tanrıların sayısız biçimini anlatan ve onlara efsaneler kazandıran yazılardır. Bunlar, geleneksel tarih biçimi olarak ele alınırlar; aynı zamanda, alegorik tarih olarak adlandırılabilir dinsel edebiyatın türü olarak da nitelendirilirler. Epik edebiyat, Hint dünya kozmolojisine mitolojik bir çerçeve sağlar (Guy, 2007:38). Geleneksel Hint sanatı, büyük ölçüde dinin hizmetinde olan, sanat/zanaat, kurallar içeren yukarıda bahsedilen kaynaklar üzerine inşa edilir ve yönetilir. Bu kurallar, mimari, resim, heykel dahil olmak üzere bütün sanat dallarında direktifler vermektedir. Sanskrit metinler, sanat üretiminin her türü ile ilgili tanımlar yapar ve 1500 yıldan fazla bir zamandan bu yana sanatçılara teknik ve estetik konular üzerinde rehberlik eder. Geç vedik yazılarında, el sanatları ve meslekler dikkatlice derecelendirilir ve kast sistemine bağlanır. Heykel sanatı da bu derecelendirmede yer almış ve şair Kalidasa’nın yazdığı sanskrit kuralları elde edilen nitelikleri tanımak için gerekli olan bilişsel becerilerden bahsetmiştir. Hint geleneğindeki dini imgeler, yetki ve sanskrit kurallara uygunluklarıyla orantılı olarak otoritelerini ve güçlerini kazanırlar. Bu kurallar, bir görüntünün etkinliğini yalnızca ölçü, orantı, tutum, ikonografi ve süslemenin uygun unsurlarını içerdiğinde güvence altına almaktadır. Eğer, bir heykel, ritüel işlevini yerine getirecekse bu ölçülere göre okunabilmelidir (Guy, 2007:45).

Güzellik ve kalite gibi dünyevi kavramlar, bu geleneğin içinde değerlendirilirler. sanskrit yazılarda heykeltıraşlık, Pratima olarak adlandırılır. Bu, görüntü anlamına gelir. Yapılan heykel, tanrının görüntüsü, yani sembolik yansıması, olarak işlev görür. Buna, ayna etkisi ya da yansıyan görüntü denir. Heykel, tanrı değildir. Tanrının sembolik yansımasıdır. Tanrının soyut kavramına nasıl dünyevi bir form verildiği her zaman bir problemdir. Hint sanatlarında natüralizm ve uygunluk

görünümünden daha fazlasını kapsamakta çıplak gözle görülmeyen gerçeklik düzeylerine izin vermektedir. Bu, ancak, metamorfoz ve olgunun değişe bilirliliği ile mümkün olmaktadır (Guy, 2007:49).

Vedalarda üç önemli tanrıdan bahsedilir. Hindu Tanrı üçlemesi, evrenin yaratıcısı Brahma, koruyucusu ve destekçisi Vişnu ile yok edicisi Şiva'dan meydana gelir. Fakat, özlerinde aynı olmalarına rağmen aralarındaki roller değişebilir ve her biri diğerinin özüyle eşleşebilir. Brahma, büyük vedik yaratıcı antropomorfik tanrıdır. Onun yaratıcı yönü, daha sonra Vişnu tarafından alınmıştır. Brahma'nın yıkım gücü ise Şiva tarafından alınmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan Vişnu, iki büyük destanda yükselişe geçmiş ve daha popüler olmuştur. Bu destanlar, Mahabharata ve Ramayana destanlarıdır (Bansal, 2005:10).

Hindu Tapınaklarında Vişnu ve Avatarlarının Heykelleri

Hinduizmin kökeni olarak; Vedik, Epic, Puranik kaynakları olarak temel alınmıştır. Bu kaynaklarda Vişnu'nun üç yaratıcı tanrıdan biri olarak kabul edildiğinden yukarıda bahsedilmiştir. Bu kaynaklara göre, Vişnu, dünyanın korucusudur. O, gerçek zamanı ve tarihi yönetir. Karma kavramıyla ahlaki dengeyi korur. Reenkarnasyonlarıyla zaman zaman dünyayı düzeltir. Yama'nın (İblis) baş düşmanıdır. Ölüm tanrısıdır ve ölümlü geri çevirme gücüne sahiptir. Aynı zamanda, kutsal su ile özdeş; varlığı Ganj nehriyle birlikte yayılır. Yılda, dört ay uyuduğuna inanılır. Yılan Sesa'nın (Kozmik yılan) kıvrımlarının üzerinde dinlenir. Göbeğinden lotus çiçeği çimlenerek büyür ve özel bir ayinle uyanır. Vişnu evrenin doğal düzeni ve yıkıcı güçler arasındaki dengeyi korur (Micheel, 1988:26). Vişnu'nun takipçileri Vaisnava'lar, Kuzey Hindistan'da çoğunlukta olmakla beraber, Güney Hindistan Tamil bölgesinde de yer alırlar. Vaisnava kastının işareti, "V" işaretidir. Vişnu, tasvirlerinde genellikle tek başına, dört kollu ve bazen çok başlı tasvir edilir. Ellerinde dua yazılı kağıtların sarıldığı silindir ve deniz kabuğu taşır. Ayrıca, yıkıcı yönünü temsil eden bir disk, bir tören topuzu ve lotus taşır. Boynunu saran, kutsal taştan bir kolye vardır. Hinduların tanrı ve tanrıçaları, olağanüstüdür. Fakat, Vişnu, zaman içinde tanrıların tanrısı olarak günümüze gelmiştir. Vişnu kelimesinin anlamı, "Vish" kökünden gelir. Bunun anlamı; her yöne yaymak, yayılan demektir. O, her şeyin merkezindedir (Wilkins, 2016:118).

Eski ve eski olmayan metinlere göre Vişnu, sayısız isimleriyle bilinir. Aryanların ve aryan dininin başlangıcında ve aşamalarında Vişnu, her zaman tanrıların arasındadır. Fakat ibadet ve dua ölçeğinde yükselişi Veda döneminin sonunda en yüksek seviyeye gelmiştir.

Vişnu'nun şekli, imajı ve önemi Puranalarda ve Upanishadlarda detaylı bir şekilde açıklanmıştır (Chugh, 2017:94). Onun en yaygın iki temsili vardır; kutsal yılan Shesh Nag'ın kıvrımları üzerinde uyurken (Resim 1) ya da ayakta duran ve dört elinde dört sembolü tutarken tasvir edilir (Resim 2).

Resim 1. Vişnu, Sesanın kıvrımları üzerinde uyurken, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Resim 2. Vişnu, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Upanishadlarda, Vişnu, elleriyle ilgili olarak: Aşağıdaki sağ elinde, yaratıcı eğilimi ve beş elementi temsil eden deniz kabuğunu tutmaktadır. Deniz kabuğunun adı, Panchjanya kökeni beş elementten oluşmaktadır ve bunlar; su, ateş, hava, toprak ve uzay ya da gökyüzüdür. Panchjanya'ya üflendiği zaman, yaratıcılıkla ilgili kadim bir ses ortaya çıkar. Diğer elinde, disk ya da çark tutar, onun adı Sudershan'dır. Tekerlek gibi altı tane çubukla merkeze bağlanır, altı mevsimin sınırsız kontrolünü sağlar ve iblislerin kafalarını kesen, korkunç bir silahtır. Lotus çiçeği, ise saflığı temsil eder, Padma olarak anılır, yaratılışın açığa çıkmasını temsil eder. Bu element, bilgiyi ve liderliğin kurallarını temsil eder. Asa ise Kaumodaki olarak anılır. Gücü temsil eder ve fiziksel ve ruhsal gücün simgesidir (Krishna, 2001:17).

Vişnu'nun hindu tapınaklarında yer alan heykelleri, belli temalara dayanır. Belli pozlarda ve kendisi-

ne yakın kişi ve varlıklarla betimlenir. Bu kişiler, üç büyük tanrı üçlemesi ile Trimurti olarak, karısı Lakşimi ile eşlikçi ve koruyucu hayvanı Garuda ile olan heykelleri ve yalnız, ayakta, otururken ya da daha önce bahsedildiği gibi kutsal yılan sesanın kıvrımları üzerinde uyurken betimlenmiş heykelleridir. Güney Hindistan'da yer alan, Halebidu Tapınağında bulunan Resim 3'te, üç büyük tanrının yan yana yer aldığı heykeller görülmektedir. Solda, Brahma sakallı olarak cepheden tasvir edilirken, tek bedende üç baş yer almakta, Şiva ve Vişnu'nun başları, profilden Brahma'nın sağ ve sol tarafında tasvir edilmiştir. Tek bedende yer alan bu üç tanrıyı dört elle ve ellerinde sembollerini taşıırken görmek mümkündür. Diğer figürler ise ortada Şiva ve sağda Vişnu heykelleridir. Bu heykelleri, Vişnu ve Şiva'yı ellerinde taşıdığı sembollerden ayırt etmek mümkündür.

Resim 4. Vişnu'nun kozmik adımı, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Resim 3. Trimurti, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Vişnu, Hint kıtasının orta ve güney bölümlerinde yer alan en önemli tapınakların merkezinde yer almaktadır. Sanatsal referansları bronz, taş, rölyeflerdir. Vişnu, ahlakın ve medeniyetin korucusudur. Mahabharata destanının bir kısmında, Krişna olarak tanınır. Puranik efsanevi kaynaklarda, Vişnu, ezeli yaratıcının sol kısmından yaratılmıştır. Puranalar, ayrıca, Vişnu'nun görünüşü ile ilgili oldukça karmaşık ve çeşitli tanımlamalar sağlamaktadır (Chandra, 2001.361). Gökyüzüne üç dev adımda yükselen ve onu oluşturan Tanrı'dır. Fakat, hiçbir zaman güneş tanrısı olmamıştır. Kısaca, gökyüzü ve güneş hareketleriyle ilişkilendirilmekteydi. Resim 4'te yer alan heykelde Vişnu'nun gökyüzüne doğru uzanan kozmik adımı tasvir edilmiştir.

Resim 5. Vişnu, Garuda, Lakşimi, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Resim 6. Garuda Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Vişnu'nun tapınaklarda yer alan heykelleri, tapınak ana binası dışında daha küçük bir yapı içerisinde özel bir alanda ayakta sembollerini tutarken yer alır. Resim 7'de görülen örnek, bu anlamda yapılmış en tanınabilen örnektir.

Resim 7. Vişnu Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152
Karnataka

Tapınaklarda şematik olarak, Vişnu'nun ayak izleri de çizilip ona da çiçekler ve hediyeler sunulmaktadır (Resim 8).

Resim 8. Vişnu Ayak izleri, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152
Karnataka

Yukarıda örnekleri verilmiş olan Vişnu heykellerini Hindu tapınaklarının hemen hemen hepsinde görmek mümkündür. Vişnu'ya ibadet edildiği bilinen dönem, M.Ö. 1700'lerden günümüze kadar gelmektedir. Aynı anlamda, görülen on reenkarnasyonu ya da Avatari vardır. Bu on Avatari ifade etmek için Sanskritçe "Dasavarata" denilmektedir. Reenkarnasyon, ruhun yeniden dünyaya gelmesi olarak tanımlanabilir. Hinduizm'e göre; sadece beden ölmekte, ruh asla ölmemektedir. Ancak, ruhun aldığı yol, geçmiş eylemlerle belirlenir. Eski beden eylemleri, bedenle birlikte ölmez; geçmişteki eylemler, ruha bağlıdır ve ruhun seyahat yoluna karar verirler. Avatar ise Sanskritçede "iniş" anlamına gelmektedir. Hindu dininde bu kelime, "Vişnu'nun ruh halinden cisim haline geçmesi" anlamında kullanılır. Bu anlamda, avatar kelimesi, Vişnu'nun tanrısal-ruhsal

varlığının cisimleşmesidir. Ama asıl cisimleşme ve tam yetkinliğin sonucu gelişe olacağına inanılır (Chugh, 2017:96).

Hindu Tapınaklarında, sadece Vişnu'nun değil Avatari'nin de heykelleri önemli yer almaktadır. Hatta bazı avatari, Vişnu' dan daha fazla ibadet edilen tanrılar haline gelmiştir. Dünya'ya her gelişinde daha iyi olduğu belirtilmektedir. Vişnu'nun sayısız olarak dünyaya geldiği bazı kaynaklarda ise 24 kez geldiği söylenir fakat genel inanış on defa geldiğidir. Vişnu'nun on avatari dünyaya geliş sırasına göre; Matsya, Kurma, Varaha, Narashima, Vamana, Parasurama, Rama, Krişna ya da Balarama, Buda ve henüz dünyaya gelmemiş olan Kalkidir (Rao,1984:120). Resim 9'da yer alan, 10 avatari'nin yer aldığı çizimde bütün avatari geliş sırasına göre James Gardner tarafından çizilmiştir. Avatari'nin kim oldukları ve biçimsel olarak nasıl tasvir edildiklerinden bahsederken onların geliş nedenleriyle ilgili efsanelerden fikir vermesi açısından kısaca bahsedilmiştir.

Resim 9. James Gardner tarafından çizilen resim "Dünyanın kaderleri"
Edinburg,1880

Matsya

Vişnu'nun balık reenkarnasyonudur ve yaşamın başlangıcını temsil eder. Efsanelere göre; İblis Hayagriva, Vedaları Brahma uyurken ondan çalar, Vedalar olmazsa evrenin yaratılışı gerçekleşemez, bu nedenle, ilk avatar olarak Vişnu bir balık formunda ortaya çıkar. Matsya, İblis Hayagriva ile destansı savaş gerçekleştirir. İblis Hayagriva'yı öldürür, vedaları ele geçirir ve esir olan kral Satyavrata'yı zindandan kurtarır. Böylece, yaşam döngüsü için Vedalar korunmuş olur (Willkins, 2016:120). Matsya ile ilgili diğer önemli efsane; Kral Manu, ellerini nehirde yıkarken, küçük bir balık eline doğru yüzer ve onu kurtarmasını ister, Kral, onu bir kapta önce ırmağa, sonra okyanusa taşır. Balık, Kralı bir hafta içinde büyük bir selin tüm yaşamı yok edeceğine dair uyarır. Bu nedenle, Manu, bir gemi yapar, sel geldiği zaman balıklar gemiyi yüksek bir dağın tepesine çeker ve yanına aldığı hayvanlar ve tohumlar sayesinde yaşam döngüsü devam eder (Rao, 1985:127). İlk avatar

Matsya, genellikle erkek torsu ve balık bedeni ile tasvir edilir. Ellerinde çark, silindir taşır. Yarı insan yarı balık hibrit bir formla tasvir edilir. Resim 10'da balık formunda tasvir edilmiş olan Matsya, Resim'11 de, hibrit formda tasvir edilmiştir.

Resim 10. Vişnu'nun Balık enkarnasyonu, Allahabad, Fotoğraf Joseph David Beglar 1875

Resim 11: Matsya Heykeli, Srirangam Temple, Tamil Nadu, M.Ö.3.yy.

Kurma

Vişnu'nun ikinci Avatarıdır. İblislerin ölümsüzlük nektarını elde etmek için okyanustaki Mandara Dağını çalkalaması nedeniyle dağ okyanusun dibine doğru gömülmeye başlamıştır. Dağı tekrar yüzeye çıkararak canlıları kurtarmak için Vişnu, Kaplumbağa Avatarı şeklini alarak dünyaya gelmiştir. Okyanusa gömülen dağı sırtında yüzeye çıkararak insanları kurtarır. Vişnu'nun bu formda gelmesinin büyük selden sonra kaybolan bazı varlıkları kurtarmak amacıyla olduğu da belirtilmektedir. En önemli rol aldığı hikayesi, tanrıların, ilk selden sonra denizden ambriya (ölümsüzlük suyu) yapmasıdır. Kurma, erkek torsosu ve alt beden kaplumbağa olarak tasvir edilir. Sembolleri; kabuk, çark, lotus ve asadır. Ayrıca, çeşitli tanrılar için araçtır. Kurma'nın hem suda hem havada nefes alma becerisi geliştiren bir canlı olması, yaşamın gelişiminde ki aşamayı gösterir. Kaplumbağanın kabuğuna çekilmesi, meditasyonu işaret eder; insanın kendi iç dünyasında yaşaması soyutlanmasını ifade eder (Chandra, 2001:194). Kurma heykelinin örneği, Resim 12'de Tamil Nadu bölgesinde yer alan Srirangam Tapınağındandır.

Resim 12. Kurma Rölyefi, Srirangam Temple, Tamil Nadu, M.Ö.3.yy

Varaha

Varaha, Vişnu'nun üçüncü avatarıdır. İlk iki avatarda olduğu gibi, hibrit olarak tasvir edilmiştir. İlk iki avatarda üst beden insan iken Varaha'nın bazı heykellerinde yaban domuzu başı ve insan bedeninde ya da tüm bedeni yaban domuzu olarak tasvir edilmiştir. Efsanelere göre Tanrıça Bhudevi, yeryüzüne işkence yaptığı için Hiranyaksha tarafından kadim deniz dibine gömülür. Vişnu, onu kurtarmak için Varaha olarak geri gelir, okyanusun dibinden Tanrıçayı kurtarır ve orada bulunan Hiranyaksha'yı bertaraf eder. Bhudevi, tekrar bir kadın formuna dönüşür. Varaha, onu dişlerinin arasına alır ve yukarı çıkarır. Bhudevi, dünyayı ya da yeryüzünü simgeler; dünya, dengeli bir toprak kütlesi olarak bedeninde tasvir edilir (Beguin, 2017:192). Varaha'nın antropomorfik heykellerinde kompozisyon, genellikle benzerdir. Resim 13'te Varaha, iblisi ayakları altına almış ve Bhudevi sol omuzunun üzerine alarak kurtarıken görülmektedir. Bedeninin duruşu, başı yukarı doğru ve yükselir gibi bir pozdadır. Dört kolu vardır ve kollarında Vişnu'nun da taşıdığı sembolleri taşır. Resim 14'te Halebidu Tapınağından benzer bir örnek, yine bahsedilmiş olan efsaneyi anlatmaktadır. Resim 15'te Gujarat'ta yer alan, Queen Stepwell olarak adlandırılan yapı da Varaha'nın heykellerinin iyi bir örnektir. Varaha, insan bedeninde olduğu heykellerde hep sağa ve yukarı bakar, başı yandan, gövdesi cepheden, bir ayağı yukarı adım atmış, güçlü bir savaşçı görünümündedir. Ayağının altında iblis vardır. Heykelin üst ve alt kısmında okyanusu simgeleyen bezemeler vardır.

Resim 13. Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Resim 14. Vişnu, Garuda, Lakşimi, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Resim 15. Varaha 11. yy Queen Stepwell, Patan, Gujarat

Tapınaklarda Varaha'nın yaban domuzu biçiminde olan heykelleri de yer alır. Önemli örnekleri Madya Paradesh Eyaletinde Khajuraho, Lakshmana Tapınağındadır. Resim 16 ve 17 de farklı açılarda görülen heykelde; tek parça, kumtaşından yontulmuş, yaklaşık 3 m uzunluğunda, heykelin tüm yüzeyinde, küçük ve son derece detaylı rölyefler yer almaktadır. Bu rölyeflerde; tanrılar, bilgeler, sayısız varlıklar ve efsanelerden sahneler yer almaktadır.

Resim 16, 17. Varaha, Khajuraho, Lakshmana Tapınağı, M.S. 1 yy Madta Paradesh Eyaleti

Narasimha

Vişnu'nun dördüncü Avatarıdır. Aslan kafası ve insan bedeni ile tasvir edilir. Puranik efsanelere göre; Şeytani Kral Hiranyakashipu ve Avatar Vahara'nın öldürdüğü Hiranyaksha kardeşidir. Hiranyakashipu intikam almak için Brahma'nın yarattığı önemli bir gücü ele geçirir. Bu güç, yeryüzünde ve uzayda ölmeyeceği, ne ateş ne su ne gündüz ne gece ne insan ne de bir hayvan tanrı tarafından öldürülemeyeceği bir güçtür. Kralın elde ettiği güç, onun hiç çekincesi olmadan etrafına korku salmasına neden olur. Hiranyakashipu kendini tanrı ilan eder ve kimsenin başka bir tanrıya tapmamasını ister. Fakat, kendi oğlu Prahlada, onu reddeder ve Tanrının her yerde olduğunu söyler. Bunun üzerine Kral sütunu göstererek, "bunun içinde mi?" der, oğlu "evet" der. Kral kılıcını çeker ve sütuna vurur, sütundan kırık bacağından Vişnu'nun avatari Narasimha çıkar. Ölümsüz kralı dizlerinin üzerine yatırır ve iç organlarını tırnaklarıyla parçalayarak onu öldürür. Burada, inananlar için tanrının her yerde olduğu, ona inananları kurtarmaya her zaman geleceği anlatılmıştır (Chugh, 2017:100, 101). İkonolojik olarak, bu sahne, Narasimha'nın kucağında yatan kurban ve sahnesiyle canlandırılmıştır. Aynı zamanda, Narasimha'nın pençeleri kralın gövdesine dalmış şekilde betimlenmiştir. Resim 18 ve 19 'da bahsi geçen sahne yer almaktadır. Bu Avatar, bazen de bir yoga pozunda ya da otururken ve Tanrıça Lakşimi onun dizinde otururken tasvir edilir. Karnataka'da bulunan Resim 20'de ve anıtsal boyutlarda yoga pozunda yer alır.

Resim 18. Narasimha Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Resim 19. Narasimha Heykeli,
Chennakeshava Tapınağı, M.S.
1108-1152 Karnataka

Resim 20. Narasimha Yoga pozunda,
Hampi Anıtı, M.S 15-16 yy, Karnataka

Resim 21. Vamana 11. Yy Queen
Stepwell, Patan, Gujarat

Resim 22. Vamana, Khajuraho,
Lakshmana Tapınağı, M.S. 1yy
Madta Pradesh Eyalet

Vamana

Vişnu'nun beşinci avatarıdır. Bu Avatar, cüce insan şeklindedir. İnsanın evrendeki önemsiz durumunu simgelemektedir. Puranik efsanelere göre Hiranyakas-hipu'nun Torunu olan ve Tanrı İndra'nın gölgesinde güçlenen Kral Bali' den "Tanrı Kılıcı"nı alır. Vamana, Bali'den uygun bir dengeyi yeniden oluşturmak için ve meditasyon yapmak için üç adım attığı kadar toprak vermesini ister. Bali de bunu kabul eder. Vamana, sonra birden büyür, bir adımda dünyayı, ikinci adımda cenneti alır ve üçüncü adımı Bali'ye koyar ve onu yeraltı dünyasına gönderir (Beguın, 2017:206). Vamana'nın tasvirleri, iki kollu, şişman ve cüce insan formundadır. Sembolleri, şemsiye ve su testisidir. Resim 21 ve 22'de yer alan Vamana heykeli örnekleri, Hindu tapınaklarında rastlanan en genel tasvirlerdir.

Parasurama

Vişnu'nun altıncı Avatarıdır. "Baltalı Rama" olarak da anılır. Dünya'yı zalimlerin ordusundan kurtaran bir savaşçıdır. Bilge bir adamın oğlu olan Rama, yetenekli bir okçudur, minnettarlığını göstermek için Himalayalara gider ve kendini Şiva'ya adar. Rama'nın yayı olmadan Tanrılara karşı olan bir savaşta yer alır, galip gelir ve onlardan biri olmakla ödüllendirilir. Vişnu, despotik yöneticilerden dünyayı kurtarmak için onun formunu almıştır (Chandra, 2001:244). Bu avatar, insan bedeninde bir savaşçı olarak tasvir edilir, iki kolludur ve sağ elinde balta tutar. Diğer sembolleri; kılıç, ok, yay, post gibi nesnelerdir. Resim 23'de sembolleriyle genç bir savaşçı olarak betimlenmiştir.

Resim 23. Parasurama, 11. yy Queen Stepwell, Patan, Gujarat

Rama (Ram Çandar)

Rama, Vişnu'nun yedinci Avatarıdır. Vişnu, bu reenkarnasyonunda diğerlerine oranla daha önemsiz olarak başlamıştır. Daha sonra Ramayana ve Mahabharata destanlarında yer alan büyük bir kahramana dönüşmüştür. Dasaratha ve Kausalya'nın oğlu ve Ayodhya'nın Kralı'dır. Vedihanın Kralı Janaka, Tanrı Şiva'nın yayını kim gerebilirse kızını onunla evlendireceğini vaat eder ve Rama bu mücadeleyi kazanır ve Sita'yla evlenir. Fakat İblis Kral Ravana, Sitayı kaçıtır. Rama, karısını kurtarmak için Maymun Kral Sugriva'dan yardım ister. Kral Hanuman'ı görevlendirir. Ravana ile savaşır ve Sita'yı kurtarırlar (Rao, 1985:187). Özet olarak, anlatılan bu destan, Hint edebiyatının en önemli eserlerinden biridir ve Rama, bu eserin en önemli kahramanıdır. Rama, insan biçiminde tasvir edilir. İki kolu vardır, savaş arabasına biner, ok ve yayı ve yay kılıfı vardır. Eşi Sita ve yardımcısı Hanuman, ona eşlik eder. Rama ve Hanuman ile ilgili detaylı bilgi önceki çalışmada açıklanmıştır (Zöngür, 2017:134). Resim 24, Halebidu tapı-

nağına yer alan bir örnektir.

Resim 24. Rama, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Krişna

Vişnu'nun sekizinci ve en önemli Avatarlarından biridir. M.Ö. 300 yıllarında, Vedic yazılarda görülür ve günümüze kadar önemli Tanrılardan biri olarak gelmiştir. Krişna Vesadeva ve Devaki'nin oğludur ve Mathura'da doğmuştur. İnsan arzularını özümseyen ve birleştiren bir Tanrıdır. Krişna, hem Hindu tanrısı hem iken ve kadınlara düşkün bir tanrı olarak tanınır. Onun bilinen eşlikçisi evli bir kadın olan Radha'dır. Fakat 16.000 den fazla kadınla ilişkisi olduğu rivayet edilir. Krişna, Mahabarata destanında çoban olarak tasvir edilir. Bitki örtüsünün ve bereketin Tanrısı'dır. Evren, onun bedeninde cisimleştirilmiştir. Cennetin köprüsü, onun göbek deliğinden ortaya çıkar. Yıldızlar, göğüs kafesi; gökyüzü, gözleridir. Krişna'nın reenkarnasyonu, Kral Kansa'dır. Genç bir çoban olarak tasvir edilir ya da bebek formunda Radhay ile birlikte tasvirleri vardır. Müzik yeteneğinden dolayı flüt çalarken tasvir edilir. Krişna, flüt çaldığında; doğa, onu dinlemek için yavaşlar, fırtınalar durulur, nehirler sakinleşir ve tomurcuklar çiçek açar. Krişna, tasvirlerinde flüt çalar ve ayak parmaklarının üzerinde Govardhana diye adlandırılan bir hareketle durur. Ayın silindiri ve çoban eşyaları vardır. "Garuda" adı verilen bir kuşun üzerindedir, renkleri siyah ya da koyu mavi olarak betimlenir. Krişna'nın pek çok tasviri vardır. Belki de sanatta en çok tasvir edilen tanrıdır. Bazen tereyağlı ekmek yiyen bir çocuk olarak, bazen bakirelerle dans edip flüt çalarken tasvir edilir (Chandra, 2001:179). Resim 25'te, flüt çalan genç erkek olarak tasvir edilmiştir. Resim 26'te, çoban olmasını vurgulayan, etrafında hayvanları ve eşlikçileri ile birlikte efsanevi

olayların anlatıldığı bir kompozisyonun merkezinde yer almıştır.

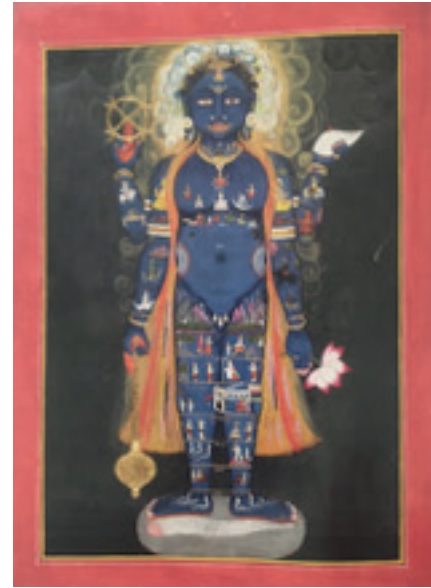

Resim 25. Vişnu, Garuda, Lakşmi, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka

Resim 26. Krişna, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka

Krişna'nın renkleri siyah ya da mavidir (Zöngür, 2017). Resim 27'da Vişnu'nun avatari Krişna'nın mavi bedeninde, evrensel kozmoloji tasvir edilmiştir. Evren, yaratılışına göre ayaktan başa doğru figürler ve sembollerle açıklanmıştır. Kağıt üzerine sulu boya ile yapılmış olan resimde, Krişna'nın tanrısallığı kozmolojik olarak betimlenmiştir.

Resim 27. Krişna-Vişnu, Kağıt üzerine sulu boya, 38,5x28 cm, 19.yy Gerard Clark

Buda

Buda, Hinduizm içerisinde, Vişnuizm düşüncesi altında, Vişnu'nun dokuzuncu avatari olarak yer almaktadır. Hinduların astral Tanrısıdır. Vedic ve Puranik yazıtlarda yer alır. Merkür gezegeninin kişileşmiş halidir. Soma ve Rohini'nin oğludur. Rengi sarıdır. Sekiz

atın çektiği bir araba ile yanında tek yada birkaç aslanla ya da meditasyon halinde tasvir edilir. Yay, tesbih, kalkan ve kılıçla tasvir edilir. Bazen de Lotus çiçeğinin üzerinde ayakta dururken yada otururken tasvir edilir. Resim 28’de Chennakeshava Tapınağında yer alan heykel, onun en yaygın ve tanınan duruşudur. Tüm semboller ile meditasyon yaparken tasvir edilmiştir (Chandra, 2001:55). Vişnu’nun avatarı olduğuna Hinduların inanasına rağmen, Budistlerin böyle bir inancı yoktur. Vişnu’nun diğer avatarları kadar popüler değildir.

Resim 28. Buda, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152, Karnataka

Kalki

Vişnu’nun onuncu ve son avatarıdır ve henüz dünyaya gelmemiştir. Vişnu, her avatarında daha da gelişerek mükemmel olmuştur. Kalki, “at tanrı” olarak adlandırılır, ateşten bir kılıç taşır ve beyaz bir ata biner. En karanlık ve yıkıcı dönemi sona erdirerek, varoluşu yeniden canlandıran avatardır. Puranalarda Kalki’nin tanımı, değişiklik gösterir. Bazı metinlerde kötülüğe ve kaosa son veren görünmez bir güç, bazı metinlerde ise Brahman savaşçılarına liderlik eden bir savaşçıdır. Kalki, iyiyi ödüllendirir, kötüyü cezalandırır. Atlar, hız ve hareket kabiliyetinden dolayı Kalki ile ilişkilendirilir. Kalki, ya insan bedeninde ya da atbaşı dört kollu olarak tasvir edilir. Beyaz bir atla tanımlanır. Sembolleri; ok, yay, kılıç, kalkan, ayın asası gibi nesnelerdir. Gelecekle ilgili tahminde bulunmak bazı dinlerin çabası olmuştur. Kalki de Hindu inancında önemli yeri olan son avatardır (Krishna, 2001:109). En tanınmış Kalki heykellerinden biri, Resim 29’de yer alan at üstünde Kalki heykelidir.

Resim 29. Kalki, 11. yy Queen Stepwell, Patan, Gujarat

SONUÇ

Hinduizm, çok tanrılı bir dindir. Bütün çok tanrılı dinlerde olduğu gibi, her bir tanrı antropomorfik ya da zoomorfik olarak temsil edilmekte ve inananları, onlar adına yapılmış tapınaklarda heykel ve resimleri aracılığıyla ritüellerini gerçekleştirmektedir. Fakat, araştırmaya konu olan tanrı Vişnu’nun efsanesi, diğerlerinden farklı olarak Hinduizm’in temel inanç sistemlerinden karma, reankarnasyon, avatar gibi kavram ve inançların hepsini barındırırken Vişnu’nun dünyaya her gelişinde geçirdiği değişimler, insanlığın geçirdiği gelişimi de ifade etmektedir. İlk gelişinde “balık” iken, ikincisinde “amfibi” olarak gelmiş, daha sonraki avatarların da her birinde insanlara yardım amacıyla mükemmelleşmiştir. Vişnu’nun sanatsal temsilinin anlamı bir bakıma hikayede yer alan göreviyle alakalıdır. Örneğin Narasimha’nın bir insanı neden kucağına alıp iç organlarını tırnaklarıyla parçaladığı ilk bakışta oldukça gariptir; fakat, öldürdüğü kişinin iblis olması ve hiç bir şekilde öldürülemez olması Vişnu’nun onu böyle öldürmesine yol açmıştır. Hindu tapınaklarında, yüzlerce karmaşık heykel ve rölyef olmasına rağmen, bu araştırmada yer alan Vişnu ve onun avatarlarını bilmek bile daha kolay çözümlenmesini sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Bansal, S.P. (2005). Hindu gods and goddesses, Smriti Books, New Delhi.

Beguın, G. (2017) Khajuraho: Indian Temples and Sessuous Sculptures, Harry.N Abrams, Paris.

Chandra, S. (2001). Encyclopaedia of Hindu gods and gonnesses, Sarup&Sons, New Delhi.

Chugh, L. (2017) Karnataka's Rich Heritage, Temple Sculptures&Dancing Apsaras, Notion Press, Chennai, Tamil Nadu.

Flood, G. (2003) An introduction to Hinduism, Cambridge Univercity Press, UK.

Hazen, W. (2015) Hindu Gods and Goddesses; Inside Hinduism, Educationalpress, Ohio.

Honour, H. ve Fleming, J. (2016). Dünya sanat tarihi, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Guy, J. (2007). Indian temple sculpture, V&A Publications, London.

Michell, G. (1988) The Hindu Temple, A Introduction to Its Meaning and Forms, Univercity of Chicago Press, Ltd. London.

Narayan, M.K.V. (2009), Exploring the Hindu Mind (Cultural Reflection&Symbolism), Readworthy Publications(P) Ltd. New Delhi.

Kramrisch, S. (2013). Indian sculpture, ancient, classical and mediaeval, RP Jain at NAB printing, Delhi.

Rao, T.A.G. (1985) Element of Hindu Iconography, Shantilal Jain at Shi Jainendra Press, Delhi.

Wilkins, W.J. (2016) Hindu Gods and Goddesses, Thacker, Spink&Co. London.

Zöngür, C. (2017) Hinduizm'in Önemli Tanrı ve Tanrıça Heykelleri, Asos Journal, Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı:52, S:113-147

Resim Listesi

Resim 1: Vişnu Sesanın kıvrımları üzerinde uyurken, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 2: Vişnu, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 3: Trimurti, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 4: Vişnu'nun kozmik adımı, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 5: Vişnu, Garuda, Lakşimi, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 6: Garuda Heykeli, Chennakeshava Temple M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 7: Vişnu Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 8: Vişnu Ayak izleri,, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 9: James Gardner tarafından çizilen resim "Dünyanın kaderleri" Edinburg, 1880 Kaynak: http://www.columbia.edu/itc/mealc/pritchett/00routesdata/0400_0499/pantheon/avatars/avatars.html 02/07/2018

Resim 10: Vişnu'nun Balık enkarnasyonu ,Alahabad, Fotoğraf Joseph David Beglar 1875 Kaynak: <http://www.rarebooksocietyofindia.org/grid-layout.php?t=22&page=21>

Resim 11: Matsya Heykeli, Srirangam Tapınağı, Tamil Nadu, M.Ö.3.yy Kaynak: <https://tamilandvedas.com/2012/10/27/mysterious-fish-gods-around-the-world/>

Resim 12: Kurma Rölyefi, Srirangam Temple, Tamil Nadu, M.Ö.3.yy Kaynak: <https://tamilandvedas.com/2012/10/27/mysterious-fish-gods-around-the-world/>

Resim 13: Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 14: Vişnu, Garuda, Lakşimi, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 15: Varaha 11. Yy Queen Stepwell, Patan, Gujarat, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2013

Resim 16-17: Varaha, Khajuraho, Lakshmana Tapınağı, M.S. 1yy Madta Paradesh Eyaleti, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2014

Resim 18: Narasimha Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 19: Narasimha Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 20: Narasimha Heykeli, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan

Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 21: Vamana 11. Yy Queen Stepwell , Patan, Gujarat, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2013

Resim 22: Vamana, Khajuraho, Lakshmana Tapınağı, M.S. 1yy Madta Paradesh Eyaleti, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2014

Resim 23: Parasurama, 11. Yy Queen Stepwell , Patan, Gujarat, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2013

Resim 24: Rama , Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 25: Krişna, Halebidu Tapınağı M.S 1121, Karnataka, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 26: Krişna, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2018

Resim 27: Krişna, Kanak: Guy, J. (2007). Indian temple sculpture, V&A Publications, London.

Resim 28: Buda, Chennakeshava Tapınağı, M.S. 1108-1152 Karnataka Kaynak: <https://www.fanrto.com/topics/somnathpur-temple-india-hinduism.html>

Resim 29: Kalki, 11. Yy Queen Stepwell , Patan, Gujarat, Kaynak: Canan Zöngür Kişisel arşivi 2013